

چگونه برخورد خود با سؤالات دانش آموزان را مدیریت کنیم؟

بی بی طاهره جمال الدینی عز آبادی / آموزگار و سرگروه آموزشی استان یزد
سعیده السادات جمال الدینی عز آبادی / آموزگار و سرگروه آموزشی استان یزد

از آنجا که سؤال پرسیدن دانش آموزان بخشی از تدریس است، در این مقاله انگیزه‌های دانش آموزان در سؤال پرسیدن بیان می‌شود. سپس به این موضوع می‌پردازیم که معلم در مواجهه با سؤال دانش آموز چه فضایل اخلاقی و حرفه‌ای باید داشته باشد. در نهایت هفته اصل مواجهه با سؤال دانش آموز مطرح می‌شود. هر کدام از این هفته اصل در زمان و مکان مناسب خود می‌تواند راهکاری برای مدیریت نحوه برخورد با سؤال دانش آموز و تعمیق اهداف آموزشی و پرورشی باشد. هدف از این مقاله اصلاح برخی انگاره‌های ذهنی معلمان در رابطه با سؤال دانش آموز است تا بدین وسیله یادگیری بهتر انجام شود.

فضایل اخلاقی معلم در مواجهه با سؤال

مهم این است اگر معلمی بخواهد نوع مواجهه‌ی خود را مدیریت کند، باید به‌سراغ انگاره‌ها برود و بازنگاری یا اصلاح کند. پس از تأمل روی انگاره‌های ذهنی‌اش باید مجموعه‌ای از فضائل شخصیتی هم در خود ایجاد کند تا نوع مواجهه‌ی او با پرسش‌های دانش آموز اخلاقی باشد.

فضایل حرفه‌ای معلم

انگاره‌های ذهنی معلمان از سؤال دانش آموزان

گاهی ممکن است پرسش دانش آموز دشمنی، کینه‌ورزی، محک معلم، دخالت در تدریس و ... تلقی شود. در نتیجه نمی‌توان مواجهه‌های اخلاقی با پرسش دانش آموز داشت؛ اما گاهی ممکن است این پرسش مثبت تلقی شود. با این دیدگاه پرسشگری مایه‌ی تعامل، یادگیری بیشتر و بهره‌وری بالاتر کلاس می‌شود. یکی از مهم‌ترین عوامل در تعیین مواجهه‌ی معلم انگاره‌های ذهنی اوست. برای یافتن انگاره‌های ذهنی خود به این سؤال پاسخ دهید: «به پرسش دانش آموز خودتان چگونه نگاه می‌کنید؟»

انگاره‌ها از سؤال دانش آموز

حق انگاری

تهدید

فرصت یادگیری

فضولی انگاری

عامل اثر بخشی

حالت گیری و ضایع کردن

دشمنی

اصول هفده گانه‌ی مواجهه با سؤال دانش آموز

۱۰. تمایز بین انگیزه‌ی سؤال و خود سؤال	۱. حق‌انگاری
۱۱. مواجهه‌ی مشفقانه با انگیزه‌های ناروا	۲. هنر گوش‌دادن
۱۲. بخشودن	۳. تشویق سؤال‌کننده
۱۳. مشارکت‌طلبی	۴. تلاش برای فهم درست سؤال
۱۴. فرصت عادلانه به همه برای سؤال پرسیدن	۵. بازسازی سؤال با مشارکت سؤال‌کننده
۱۵. مدیریت مواجهه‌ی کلاس با سؤال	۶. مواجهه‌ی صادقانه با سؤالی که نمی‌دانیم
۱۶. نقدپذیری	۷. وفای به عهد و ارائه‌ی پاسخ در وقت مناسب
۱۷. انتقال مهارت‌های تشخیص مسئله	۸. ارجاع به متخصص
...	۹. دقت در جواب

است اتفاق بیفتد، نقد کردن است. معلم باید مواجهه با نقد کردن و ادب نقدپذیری را یاد بگیرد. [۷]

● اصل هفدهم: انتقال مهارت‌های تشخیص مسئله

خیلی اوقات سؤال دانش‌آموز سؤال کاذبی است و مسئله‌ی اصلی چیز دیگری است و این بخشی از سواد دانش‌آموز را نشان می‌دهد. معلم باید به او کمک کند تا مسئله را از مسئله‌نما تمیز دهد.

در نهایت باید گفت اگر معلم سؤال دانش‌آموز را حق و فرصتی برای وی نمی‌داند، باید در انگاره‌های خودش بازنگری کند. در این راه احتیاج به مجموعه‌ای از فضایل اخلاقی پایه دارد که باید آن‌ها را تقویت کند. همچنین برای مواجهه‌ی رفتاری با سؤال دانش‌آموز از اصول هفده گانه‌ی مطرح‌شده در این مقاله بهره برد. این روش می‌تواند در سرنوشت علمی و اخلاقی آینده‌ی جامعه‌ی ما بسیار تأثیرگذار باشد.

منابع

۱. ابو گاراد، یخسودن، ترجمه‌ی خشایار دیهیمی، چاپ ششم، نشر گمان، ۱۳۹۷.
۲. زارعی متین، حسین و حاج کریمی، فاطمه، اخلاق کاری اسلامی، نشر ادیان، ۱۳۹۲.
۳. فرامرز فراملکی، احد، اخلاق حرفه‌ای در مدرسه، چاپ چهارم، نشر مجنون، ۱۳۹۴.
۴. «ادب نقدپذیری»، فصلنامه‌ی نقد کتاب فقه و حقوق، ۱۳۹۴.
۵. مرتضوی، مهدی و زارع پور، فضل‌الله، حرفه‌گرایی در مدیریت، نشر مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۹۰.
۶. نیما قربانی، سبک‌ها و مهارت‌های ارتباطی، نشر بینش نو، ۱۳۹۶.
۷. هاشم‌آبادی، مرضیه و شفائی، طاهره، نقش راهبردی حرفه‌گرایی و مسئولیت اجتماعی، اجلاس بین‌المللی کسب و کار، فرصت‌ها و چالش‌ها، ۱۳۹۵.

سعه‌ی صدر، حلم و بردباری، درستکاری و صداقت، مسئولیت‌پذیری و پاسخگو بودن از ویژگی‌هایی هستند که معلم باید داشته باشد. مسلح بودن به دانش روز و داشتن هوش هیجانی نیز کمک زیادی به کنترل رفتار خواهد کرد. هر معلم باید مهارت کنترل و مدیریت احساسات خودش را داشته باشد. [۴]

اصول هفده گانه‌ی مواجهه با سؤال دانش آموز

پس از تأمل در مورد انگاره‌های ذهنی و تقویت فضایل شخصیتی، به کارگیری هفده اصل پرکاربرد اخلاقی در مواجهه با سؤال، ما را در مدیریت برخوردمان با سؤال دانش‌آموز کمک خواهد کرد.

● اصل اول: حق‌انگاری سؤال

معلم باید سؤال را حق دانش‌آموز بداند، چون پرسیدن هم بخشی از فرایند یادگیری تلقی می‌شود.

● اصل دوم: خوب گوش‌دادن

معلم باید موقع پرسش دانش‌آموز دقیقاً به او توجه کند و بی‌اعتنایی از خود نشان ندهد.

● اصل سوم: تشویق سؤال‌کننده

تشویق کردن می‌تواند دانش‌آموز را پرسشگر تربیت کند.

● اصل چهارم: فهم درست و دقیق سؤال

اگر معلم به‌درستی منظور سؤال دانش‌آموز را بفهمد، به خوبی می‌تواند به او پاسخ دهد.

● اصل پنجم: مشارکت سؤال‌کننده در بازسازی سؤال

از دانش‌آموزان نمی‌توان انتظار داشت که پرسش‌های بسیار دقیق و حساب‌شده‌ای مطرح کنند. معلم باید به دانش‌آموز خودش کمک کند تا پرسش او پخته شود و در این راه از خود سؤال‌کننده کمک بگیرد.

● اصل ششم: مواجهه‌ی صادقانه با سؤالی که نمی‌دانیم

معلم باید به‌راحتی در مقابل سؤالی که نمی‌داند، بگوید نمی‌دانم. حضرت علی (ع) در نهج‌البلاغه فرمودند: «هرکس چیزی را نمی‌داند، بگوید نمی‌دانم.»

● اصل هفتم: وفای به عهد و ارائه‌ی پاسخ در وقت مناسب

اگر معلم پاسخ سؤال را به وقتی دیگر موکول کند، باید مواظب باشد حتماً به وعده‌ی خودش عمل کند.

● اصل هشتم و نهم: ارجاع به متخصص و دقت در جواب

طبیعی است در صورتی که معلم پاسخ سؤال را نمی‌داند؛ دانش‌آموز را به یک متخصص ارجاع دهد.

● اصل دهم و یازدهم: تمایز انگیزه‌ی سؤال از خود سؤال و مواجهه‌ی مشفقانه با انگیزه‌های ناروا

حتی اگر معلم از انگیزه‌ی ناروای دانش‌آموزی مطمئن هم شد، بهتر است مشفقانه نادیده بگیرد و به اصل سؤال بپردازد.

● اصل دوازدهم: بخشیدن دانش آموز

برخی به‌سراغ مقابله‌به‌مثل می‌روند و برخی طرفدار بخشیدن‌اند. بهتر این است که یک معلم بتواند انگیزه‌های ناروای دانش‌آموزان را ببخشد. [۵]

● اصل سیزدهم: مشارکت‌طلبی

بیشتر اوقات در کلاس یک یا دو دانش‌آموز سؤال می‌پرسند و بقیه تماشا می‌کنند، معلم باید دیگران را هم وارد کارزار سؤال کند.

● اصل چهاردهم: ایجاد فرصت عادلانه برای همه

باید فرصت برابر به همه‌ی دانش‌آموزان داده شود (عدالت توزیعی). همچنین نوع رفتار ما با همه‌ی دانش‌آموزان باید عادلانه باشد (عدالت رویه‌ای).

● اصل پانزدهم: کنترل مواجهه‌ی کلاس با سؤال دانش آموز

معلم با رفتار مناسب می‌تواند برخی کج‌رفتاری‌ها از قبیل مسخره کردن، خودشیرینی و ... را در کلاس مدیریت کند تا راه برای تقویت پرسشگری باز شود.

● اصل شانزدهم: نقدپذیری

آنچه در کلاس، علاوه بر پرسشگری، ممکن